

Wojciech KOSTKA

Europejska Fundacja na rzecz Poprawy Warunków Życia i Pracy, Dublin, Irlandia

Magdalena LESIŃSKA

Uniwersytet Warszawski, Ośrodek Badań nad Migracjami, Polska

Specyfika systemu pojedynczego głosu przechodniego (PR-STV) na przykładzie wyborów samorządowych w Irlandii i udziału w nich społeczności imigranckich

Particularity of a Single Transferable Vote Electoral System (PR-STV) on the Example of Local Elections in Ireland and Participation of the Immigrants Groups

• Abstrakt •

Celem artykułu jest krytyczna analiza systemu wyborczego pojedynczego głosu przechodniego na przykładzie wyborów samorządowych w Irlandii oraz jego ocena z punktu widzenia głównych uczestników: wyborców, partii politycznych oraz nowych podmiotów – kandydatów pochodzących ze społeczności imigranckich. Szczegółowo przedstawione są zasady organizacji wyborów, metoda liczenia głosów, ich transferu na mandaty oraz oddziaływanie systemu wyborczego na strategię partii politycznych i zachowania wyborców. W założeniu system proporcjonalny powinien być przyjazny dla kandydatów niezależnych i małych ugrupowań, jednak przykład kandydatów migranckich startujących w wyborach w Irlandii pokazuje, że w praktyce trudno nowym graczom odnieść wyborczy sukces bez wsparcia partii politycznych. Przedstawiona analiza opiera się na zróżnicowanym materiale źródłowym,

• Abstract •

The aim of the article is a critical analysis of the electoral system of a single transferable vote on the example of local elections in Ireland and its evaluation from the point of view of key participants: voters, political parties and new players – immigrant candidates. The organization of elections, the vote counting methods and the rule of transfer of votes to seats as well as the influence of the electoral system on political parties strategies and voter behavior are presented in detail. In principle, the proportional system should be more friendly to independent candidates and small interest groups, but the case of immigrant candidates running in the elections in Ireland shows that in practice it is difficult for new players to achieve election success without the support of political parties. The analysis is based on a diverse sources, the review of academic literature and statistical data is complemented by the results of quali-

oprócz literatury przedmiotu i danych statystycznych dotyczących wyborów wykorzystano także wyniki badań jakościowych w postaci wywiadów z polskimi kandydatami startującymi w wyborach samorządowych w Irlandii w latach 2009–2019.

Słowa kluczowe: ordynacja wyborcza; system pojedynczego głosu przechodniego (PR-STV); wybory; Irlandia; imigranci

tative research – the in-depth interviews with Polish candidates running in the local elections in Ireland in the years 2009–2019.

Keywords: voting system; single transferable vote (PR-STV); elections, Ireland; immigrants

Wstęp

System wyborczy PR-STV (*proportional representation – single transferable vote*) oparty jest na ordynacji preferencyjnej i formule pojedynczego głosu przechodniego (w literaturze funkcjonuje także określenie pojedynczego głosu przenoszono). Wyborca w tym systemie ma prawo do wyrażenia swych preferencji przez możliwość określenia na karcie do głosowania kolejności, w jakiej udziela on swego poparcia poszczególnym kandydatom. Jest to przykład ordynacji, która łączy zalety systemu proporcjonalnego z głosowaniem personalnym, gdzie wyborca oddaje głos na poszczególnych kandydatów (a nie na partie polityczne).

Celem artykułu jest przedstawienie charakterystycznych cech tego systemu wyborczego oraz jego ocena z punktu widzenia najważniejszych jego uczestników: wyborców, partii politycznych oraz nowych podmiotów – kandydatów pochodzących ze społeczności imigranckich. Nasza analiza dotyczyć będzie przypadku wyborów samorządowych w Republice Irlandii (zwanej dalej Irlandią), która jest jednym z nielicznych państw stosujących system PR-STV¹. Kraj ten w relatywnie krótkim czasie, dzięki masowym napływom imigrantów – w tym licznej grupy Polaków, stał się wielonarodową i wielokulturową wspólnotą polityczną, która stanęła przed wyzwaniem integracji nowych mieszkańców, nie tylko w wymiarze społecznym czy ekonomicznym, ale także politycznym.

Dla oceny systemu wyborczego ważna jest perspektywa nowych podmiotów aktywnie korzystających z biernego i czynnego prawa wyborczego. Taką grupą są niewątpliwie imigranci. Według ostatniego irlandzkiego spisu powszechnego (2016), cudzoziemcy stanowią ponad 0,5 mln mieszkańców tego kraju (12% jego populacji). W ostatnich wyborach samorządowych w Irlandii (2019) startowało

---

¹ System PR-STV stosowany jest także m.in. w wyborach do parlamentu na Malcie, do Senatu w Australii, jak również do Zgromadzenia Irlandii Północnej.

1977 kandydatów, w tym 56 miało imigranckie pochodzenie (2,8%), radnymi z tej grupy zostało dziewięciu (czyli obsadzili 0,9% z prawie tysiąca dostępnych miejsc; Lima, 2020, s. 6). Oznacza to, że grupa ta jest zdecydowanie niedoreprezentowana w lokalnych władzach.

Główne pytania, na które postaramy się odpowiedzieć w poniższym artykule są następujące: 1) Czym charakteryzuje się system preferencyjny oparty na formule pojedynczego głosu przechodniego stosowany w Irlandii?; 2) Jakie są jego najważniejsze zalety i wady?; 3) Jakie strategie wyborcze stosują partie polityczne w systemie ordynacji PR-STV?; 4) Czy system ten jest inkluzywny dla nowych podmiotów? Artykuł składa się z trzech części, pierwsza poświęcona jest charakterystyce systemu pojedynczego głosu przechodniego stosowanego w Irlandii, zasadom jego funkcjonowania, w tym procedurom głosowania oraz trybowi wyłaniania zwycięskich kandydatów, która poprzedzona jest krótkim wstępem na temat samych wyborów samorządowych w Irlandii. Kolejne części poświęcone są analizie systemu PR-STV z punktu widzenia uczestnictwa w nim nowych podmiotów na przykładzie imigrantów jako nowych wyborców i kandydatów w wyborach samorządowych w Irlandii oraz próbie oceny jego najważniejszych silnych i słabych stron. Na materiał źródłowy wykorzystany w artykule składa się analiza literatury przedmiotu i danych statystycznych dotyczących wyników wyborów oraz pogłębione wywiady indywidualne z polskimi kandydatami startującymi w wyborach samorządowych w Irlandii².

Przypadek Irlandii jest stosunkowo rzadko analizowany w pracach polskich politologów. Istniejące prace dotyczą przede wszystkim funkcjonowania systemu politycznego w tym kraju (Konarski, 1988, 2005; Płachecki, 2010), ewolucji systemu partyjnego (Biszyta, 2007; Żukiewicz, Domagała, 2018) i wyborczego (Robak, 2018; Urbańczyk, 2016). Co więcej, mają one charakter bardziej opisowy niż krytyczno-analityczny. Poniższy artykuł uzupełnia lukę istniejącą w literaturze. Wyjaśniamy w nim szczegółowo zasady organizacji wyborów, metody liczenia głosów i ich transferu na mandaty oraz proponujemy krytyczną ocenę systemu pojedynczego głosu przechodniego z punktu widzenia stałych i nowych podmiotów systemu wyborczego.

---

² Wywiady częściowo ustrukturyzowane przeprowadzone z 13 polskimi kandydatami, którzy startowali w samorządowych wyborach w Irlandii, zostały wykonane w latach 2018–2020 w ramach projektu „Pomiędzy Polską a Irlandią. Polityczna i publiczna partycypacja polskich migrantów w przestrzeni transnarodowej” realizowanego w Ośrodku Badań nad Migracjami Uniwersytetu Warszawskiego (źródło finansowania: Narodowe Centrum Nauki, grant nr 2015/18/M/HS5/00385).

Charakterystyka systemu pojedynczego głosu przechodniego: organizacja wyborów, zasady głosowania i transferu głosów na mandaty

Irlandia jest republiką o systemie parlamentarno-gabinetowym, która przez dekady charakteryzowała się bardzo stabilnym systemem partyjnym, opartym na rywalizacji dwóch najsilniejszych partii: Fianna Fáil oraz Fine Gael. Jej źródła tkwią nie tyle w różnicach ideologicznych, ale w historii wojny domowej toczonej w okresie odzyskiwania przez Irlandię niepodległości na początku lat 20. W efekcie tej rywalizacji ukształtował się tam bipolarny system rywalizacji przy jednoczesnym funkcjonowaniu w parlamencie większej liczby partii politycznych, utrzymał się on w tej formie aż do pierwszej dekady XXI w. W tym samym okresie Irlandia doświadczyła również okresów jednopartyjnych rządów Fianna Fáil (w latach 1933–1948 oraz 1957–1973), co niektórych badaczy skłaniało wręcz do klasyfikowania tego przypadku jako sartoriańskiego systemu partii dominującej (Herbut, 1997, s. 167). Od lat 70. dominacja Fianna Fáil uległa jednak erozji, w wyniku czego standardem stały się gabinety dwu-, a nawet trzypartyjne, korzystające w razie konieczności z pomocy posłów bezpartyjnych w celu zapewnienia stabilności rządu.

Prawdziwe trzęsienie na irlandzkiej scenie politycznej nastąpiło w wyniku światowego kryzysu finansowego z lat 2007–2008, który dotknął Irlandię szczególnie mocno, a za jego efekty społeczeństwo obwiniło w dużej mierze rządzącą w tym czasie Fianna Fáil. Od 2011 r. kolejne wybory charakteryzowały się dużymi wahaniami poparcia dla poszczególnych partii politycznych oraz szybko postępującymi zmianami systemu partyjnego. Porównując wyniki wyborów z 2007 r. (tuż przed wybuchem kryzysu finansowego) z ostatnimi przeprowadzonymi w lutym 2020 r., można zauważyć olbrzymi spadek indeksu agregacji na poziomie parlamentarnym z 7,78 do 2,72 przy jednoczesnym wzroście efektywnej liczby partii w parlamencie z 3,03 do 5,98. W tym samym okresie miernik dwupartyjności spadł z 68,88% do 46,71%, a liczba mandatów kontrolowanych przez największą partię spadła z 46,67% do 23,27% (obliczenia własne autorów). Szczególnie istotne okazały się wybory z roku 2016, w trakcie których suma głosów oddanych na dwie dotychczas największe partie polityczne, czyli Fianna Fáil oraz Fine Gael, po raz pierwszy w historii nie przekroczyła 50% oraz ostatnie wybory z roku 2020, w czasie których żadna z tych partii nie zdobyła największej liczby głosów. Sukces ten przypadł w udziale Sinn Féin i doprowadził przy okazji do wymuszonej koalicji rządowej między dotychczas zaciekle rywalizującymi o władzę nad krajem Fianna Fáil i Fine Gael. Mając powyższe na uwadze można zaryzykować

stwierdzenie, że irlandzki system partyjny przeszedł w ostatnich dwóch dekadach poważną metamorfozę. Trwająca prawie wiek bipolarność została zastąpiona systemem o formacie wielopartyjnym umiarkowanie spolaryzowanym. Jednocześnie można zauważyć jego postępującą polaryzację, co pozwala na postawienie tezy, że przy utrzymaniu się dotychczasowych tendencji może on nawet przekształcić się, posługując się typologią Sartoriego, w system wielopartyjny ekstremalnie spolaryzowany.

System wyborczy oparty na proporcjonalnej ordynacji wyborczej i zasadzie pojedynczego głosu przechodniego obowiązuje w przypadku wyborów prezydenckich, do niższej (Dáil Éireann) i wyższej izby (Seanad Éireann) parlamentu oraz w wyborach samorządowych. W wyniku reformy samorządowej wprowadzonej w 2014 r. zmniejszono liczbę jednostek władz lokalnych (ze 114 do 31) oraz liczbę wybieranych radnych (z 1627 do 949). Obecna struktura samorządu lokalnego w Irlandii składa się z 26 hrabstw (*county councils*), trzech rad miast (*city councils*) oraz dwóch łączonych rad hrabstw i miast (*city and county councils*). Na potrzeby ostatnich wyborów samorządowych w roku 2019, wymienione wyżej jednostki samorządu podzielone zostały na 166 wielomandatowych okręgów wyborczych (*local electoral areas*), w których wybierano od trzech do siedmiu radnych³.

Wybory samorządowe odbywają się w Irlandii co pięć lat (w maju lub czerwcu). Bierne oraz czynne prawo wyborcze przysługuje (poza nielicznymi wyjątkami, które dotyczą np. policjantów, sędziów czy parlamentarzystów) wszystkim pełnoletnim obywatelom oraz obcokrajowcom zamieszkałym na stałe w Irlandii. Aby móc zagłosować, odmiennie aniżeli w Polsce, wyborcy muszą sami upewnić się, że znajdują się w spisie wyborców. W przypadku niefigurowania w spisie, do wyborcy należy obowiązek zgłoszenia odpowiedniego wniosku o dopisanie go do spisu. Kandydatów mogą zgłaszać zarejestrowane partie polityczne. Zasady rejestracji dla kandydatów niezależnych są proste: muszą oni albo przedstawić deklarację poparcia ze strony przynajmniej piętnastu osób znajdujących się w spisie wyborców w okręgu, z którego zamierzają startować, albo wpłacić depozyt w kwocie 100 EUR⁴.

Wyborcy głosują osobiście, aczkolwiek prawo przewiduje również możliwość głosowania korespondencyjnego w określonych przypadkach (np. ze względu na chorobę lub niepełnosprawność). Karta do głosowania zawiera listę wszystkich kandydatów w porządku alfabetycznym, a instrukcje wyborcze zapisane są na niej w języku irlandzkim oraz angielskim. Na karcie do głosowania poza zdjęciem każdego

³ Pobrane z: <https://www.housing.gov.ie/local-government/reform/local-government-reform>.

⁴ Pobrane z: https://www.citizensinformation.ie/en/government_in_ireland/elections_and_referenda/local_elections/nomination_of_candidates_in_local_authority_elections.html.

kandydata (umieszczanym od roku 1999) podawana jest również jego przynależność partyjna oraz logo partii (od roku 1965), adres zamieszkania oraz zawód (jeżeli jest podany przez kandydata; Marsh, 2018, ss. 3–4). W czasie ostatnich wyborów lokalnych przypadało średnio dwóch kandydatów na każdy możliwy do zdobycia mandat⁵. Liczba ta była zmienna w zależności od lokalnych warunków oraz strategii wyborczych stosowanych przez partie polityczne, które decydowały o liczbie wysuwanych w danym okręgu kandydatów, mając na uwadze m.in. posiadane tamże wpływy polityczne i uzyskane poparcie w poprzednich wyborach.

Irlandzki system wyborczy oparty na formule pojedynczego głosu przechodniego umożliwia wyborcy nie tylko zagłosowanie na preferowanego przez siebie kandydata, ale również wyrażenie swoich preferencji w stosunku do niektórych, a nawet wszystkich znajdujących się na karcie do głosowania kandydatów. Aby głos był ważny, należy wskazać co najmniej jedną preferencję, wpisując obok wybranego kandydata liczbę „1” lub słowo „one”. Wyborca określa kolejność kandydatów, wpisując „1” przy pierwszym wybranym nazwisku, „2” przy drugim, „3” przy trzecim itd., nie zważając na kolejność kandydatów na karcie do głosowania czy ich przynależność partyjną. W ten sposób osoba głosująca umożliwia komisji wyborczej przeniesienie głosu na drugiego wybranego kandydata, w przypadku gdyby pierwszy został wybrany lub wyeliminowany. W ten sam sposób głos oddany na drugiego kandydata może zostać przeniesiony na trzeciego wybranego kandydata itd.

O ile samo głosowanie w systemie pojedynczego głosu przechodniego jest nie lada wyzwaniem dla przeciętnego wyborcy, o tyle proces obliczania wyników stanowi jeszcze większe wyzwanie dla komisji wyborczych. Przede wszystkim każdy kandydat, by zostać wybrany, musi zdobyć minimalną liczbę głosów (tzw. próg, ang. *quota*), którą wylicza każdorazowo komisja wyborcza na potrzeby konkretnego okręgu wyborczego. Kandydat może również zostać wybrany bez konieczności osiągnięcia wymaganego progu głosów, jeżeli wszyscy pozostali konkurenci zostaną wyeliminowani lub też liczba pozostałych do rozdysponowania mandatów jest równa liczbie pozostałych kandydatów.

Liczenie rozpoczyna się o godzinie 9 rano następnego dnia po wyborach. Wymagany próg głosów ustala się, dzieląc całkowitą liczbę ważnych kart do głosowania w urnach wyborczych z danego okręgu (po odrzuceniu kart z nieważnymi głosami) przez liczbę większą o jedną aniżeli liczba mandatów będących do rozdysponowania, i dodając jeden do wyniku. Jeśli na przykład wydano 25 tys. ważnych kart do głosowania, a do obsadzenia są cztery miejsca, wymagany próg

---

⁵ Obliczenia własne na podstawie: Department of Housing, Planning and Local Government (2019).

to 5001 głosów. W tym przypadku tylko czterech kandydatów (tytu, ile jest przewidzianych mandatów) może osiągnąć ten próg⁶. Powyższa kalkulacja dokonywana jest według wzoru H.R. Droopa, który można zapisać następująco:

$$Q = \frac{V}{S + 1} + 1$$

gdzie:

Q – liczba potrzebnych głosów do uzyskania mandatu;

V – liczba ważnie oddanych głosów;

S – liczba mandatów do obsadzenia w okręgu wyborczym (Żukowski, 1999, s. 66).

Aby ustalić, którzy kandydaci uzyskali mandat w pierwszej kolejności, segreguje się wszystkie ważne głosy przyporządkowując je do poszczególnych kandydatów zgodnie z widniejącymi na nich pierwszymi preferencjami. Po zakończeniu pierwszego liczenia oddanych głosów każdego kandydata, który osiągnął lub przekroczył wymagany próg głosów, uznaje się za wybranego. W czasie kolejnych liczeń, mających na celu obsadzenie pozostałych mandatów, rozdysponowuje się nadwyżkowe głosy zwycięskich kandydatów. Jednocześnie eliminuje się kandydatów, którzy otrzymali najmniejszą liczbę głosów, przekazując ich głosy pozostałym kandydatom walczącym o pozostałe do obsadzenia mandaty. Zasadą jest, że po każdym liczeniu rozdysponowuje się głosy nadwyżkowe zanim dokona się eliminacji któregośkolwiek z kandydatów.

Przekazanie nadwyżki głosów zwycięskiego kandydata (lub też kandydatów) to stosunkowo skomplikowany proces. Po pierwszym liczeniu, wszystkie głosy zwycięskiego kandydata (czyli głosy z jego nazwiskiem zaznaczonym z pierwszą preferencją) są brane pod uwagę w celu wyliczenia, jaka proporcja uzyskanej przez niego nadwyżki głosów (czyli tych powyżej minimalnego progu) zostanie przeniesiona na pozostałych kandydatów. Najpierw wszystkie jego karty do głosowania są sortowane w oddzielnych pakietach według zaznaczonych na nich drugich preferencji. Oddzielny pakiet tworzą oddane głosy, których nie można przenieść (karty, na których nie są zaznaczeni kolejni kandydaci). Następnie ustala się proporcje pomiędzy uzyskanymi pakietami drugich preferencji w celu proporcjonalnego przeniesienia nadwyżki głosów zwycięskiego kandydata. Proces ten można zilustrować następującym przykładem:

- zwycięski kandydat A otrzymał 900 głosów ponad wymagany próg po pierwszym liczeniu;

---

⁶ Pobrane z: https://www.citizensinformation.ie/en/government_in_ireland/elections_and_referenda/voting/proportional_representation.html.

- po przejrzaniu jego wszystkich głosów 30% drugich preferencji na nich wskazało kandydata B;
- na rzecz kandydata B przeniesione zostanie 30% głosów nadwyżkowych kandydata A, a więc 270 głosów ($900 \times 30\% = 270$).

Za pomocą tej samej formuły rozdziela się pozostałe głosy nadwyżkowe zwycięskiego kandydata na rzecz pozostałych kandydatów. Jeśli dwóch lub więcej kandydatów przekroczy wymagany próg głosów, w pierwszej kolejności rozdziela się nadwyżkowe głosy tego kandydata, który zdobył ich najwięcej.

Proces przenoszenia głosów nadwyżkowych w czasie drugiego i późniejszych liczeń jest jeszcze bardziej skomplikowany. W ich przypadku nie sortuje się bowiem wszystkich kart do głosowania kolejnych zwycięskich kandydatów w celu określenia rozkładu na nich drugich preferencji, ale bierze się pod uwagę jedynie głosy z pakietu głosów, które umożliwiły danemu kandydatowi osiągnąć wymagany próg wyborczy (*quota*). Jeśli nadwyżka głosów jest niższa lub równa liczbie głosów, które można przenieść, wtedy każdy z pozostałych kandydatów otrzymuje wszystkie głosy z danego pakietu przenoszonych głosów zgodnie z zaznaczonymi na nich drugimi preferencjami, tak jak to miało miejsce w czasie pierwszego liczenia. W przypadku, kiedy nadwyżka głosów jest większa niż liczba możliwych do przeniesienia głosów, każdy pozostały kandydat otrzyma z danego pakietu przenoszonych głosów jedynie pewną liczbę głosów proporcjonalnie do umieszczonych na nich kolejnych preferencji. Proces ten ilustruje poniższy przykład:

- jeżeli kandydatowi A brakowało 6 głosów, aby osiągnąć próg wyborczy i w kolejnym liczeniu przypadło mu 10 głosów, to po zdobyciu mandatów miałby on 4 głosy nadwyżkowe do przekazania kandydatom rywalizującym o nieobsadzone jeszcze mandaty;
- jednakże, po przeanalizowaniu 10 głosów z paczki, która umożliwiła kandydatowi A uzyskanie progu wyborczego, okazało się, że jedynie 8 z jego 10 głosów nadwyżkowych zawierało kolejne preferencje dotyczące kandydatów nadal liczących się w rywalizacji o nieobsadzone jeszcze mandaty;
- 6 z tych głosów wskazało kandydata C, a 2 kolejne kandydata D. Stosunek 4 głosów nadwyżkowych kandydata A do 8 głosów nadających się do transferu, które otrzymał on w paczce przekazanej przez wcześniej wybranego kandydata, wynosi 0,5. Uzyskany w ten sposób iloraz jest następnie stosowany w celu wyliczenia liczby głosów mogących być przekazanych kandydatowi C oraz D;
- w rezultacie 3 głosy przydzielane są kandydatowi C (6 drugich preferencji w paczce $\times 0,5$), a 1 kandydatowi D (2 drugie preferencje w paczce $\times 0,5$; Department of Housing, Planning and Local Government, 2018, s. 7).

Procedura eliminacji poszczególnych kandydatów nie jest już tak skomplikowana jak proces obsadzania mandatów. W przypadku gdy po kolejnym liczeniu nie ma nadwyżki głosów do rozdysponowania bądź też zachodzi sytuacja, w której rozdysponowanie nadwyżki jest prawnie zakazane⁷, kandydat (lub kandydaci) z najniższą liczbą głosów zostaje wyeliminowany. Głosy tego ostatniego są następnie przekazywane zgodnie z zaznaczonymi na nich preferencjami kandydatom wciąż ubiegającym się o pozostałe do rozdysponowania mandaty. Ci, którzy po przekazaniu głosów wyeliminowanego kandydata przekroczą próg wyborczy, są ogłaszani zwycięzcami i uzyskują automatycznie mandat.

Proces rozdysponowywania nadwyżek oraz eliminowania kandydatów jest kontynuowany tak długo, aż wszystkie mandaty w okręgu wyborczym zostaną obsadzone. Proces ten może zostać zakończony wcześniej, jeżeli liczba głosów uzyskanych przez kandydatów pozostających wciąż w wyścigu o nieobsadzone mandaty jasno wskazuje, którzy z nich je obejmą, lub też w sytuacji, kiedy wiadomo, że pozostała do rozdzielenia nadwyżka głosów nie zapewni żadnemu z pozostałych kandydatów liczby głosów uprawniających ich do zwrotu kosztów kampanii wyborczej lub wpłaconego depozytu⁸.

Oddziaływanie irlandzkiego systemu wyborczego na strategię wyborcze partii politycznych i zachowania wyborców

Znane prawo Duvergera zakłada, że proporcjonalne systemy wyborcze sprzyjają powstawaniu systemów partyjnych ze stosunkowo dużą liczbą partii politycznych, kosztem stabilności tychże systemów. Irlandzki system wyborczy charakteryzuje się nie tylko bardzo wiernym odzwierciedlaniem preferencji wyborczych, ale dodatkowo oferuje wyborcom sporą dozę elastyczności przez możliwość okazywania preferencji w trakcie głosowania. Nic zatem dziwnego, że określany jest jako jeden z najbardziej subtelnych systemów wyborczych na świecie (Collins, 2020). Prak-

---

⁷ Sytuacja taka zachodzi, kiedy rozdysponowanie nadwyżki nie doprowadziło do uzyskania mandatu przez żadnego z pozostałych kandydatów, nie zmieniłoby pozycji między dwoma najniższymi kandydatami na liście, lub nie zapewniłoby żadnemu z pozostałych kandydatów uzyskania liczby głosów pozwalającej im na zwrot kosztów kampanii wyborczej (Department of Housing, Planning and Local Government, 2018, s. 8).

⁸ Prawo do zwrotu kosztów kampanii przysługuje tym kandydatom, którzy zdobyli liczbę głosów przekraczającą 25% minimalnego wymaganego progu głosów koniecznych dla zdobycia mandatu w danym okręgu wyborczym (Department of Housing, Planning and Local Government, 2018, s. 9).

tyka pokazuje, że mimo wymienionych wcześniej cech owego systemu, jego stosowanie przez dziesięciolecia od powstania Republiki Irlandii nie skutkowało dużą fragmentyzacją systemu partyjnego w tym kraju. Dopiero w ostatniej dekadzie, jak wspomniano wcześniej, nastąpiła istotna zmiana. Jednak nie skutkowała ona jak dotychczas niestabilnością na poziomie parlamentarnym, gdzie wciąż dominuje konsensualny styl uprawiania polityki.

Należałoby zatem poświęcić nieco uwagi strategiom stosowanym przez irlandzkie partie oraz wyborców w celu przystosowania się do specyficznego formatu systemu wyborczego, w którym funkcjonują oraz zastanowić się, w jakim stopniu stosowane strategie wyborcze partii oraz zachowania wyborców oddziałują zwrótnie na tenże system.

Dostępne dane wyborcze wskazują, że irlandzcy wyborcy są skłonni do głosowania na kandydatów reprezentujących różne partie, wielu z nich popiera kandydatów niezależnych, a w przypadku ponad 40% głosujących trudno wskazać konkretny i powtarzający się schemat zachowania wyborczego (Bowler, Farrell, 1991, ss. 312–313). Wyborcy w Irlandii znani są również z silnego preferowania, i to we wszystkich typach wyborów, kandydatów dobrze im znanych, najlepiej pochodzących z najbliższej okolicy (tzw. *friends and neighbors effect*). Takie zachowanie wspiera proces „przechodzenia” mandatów w ramach tych samych rodzin, nierzadko przez pokolenia. Dość powiedzieć, że prawie 20% posłów wybranych w roku 2016 była blisko powiązana rodzinnie z osobami piastującymi ten sam mandat wcześniej (Gallagher, 2016, s. 153). Sytuację partii politycznych dodatkowo komplikuje nieduża wielkość geograficzna okręgów wyborczych oraz znaczna liczba głosów koniecznych do zdobycia mandatu, co skutecznie utrudnia także możliwość zdobycia większej liczby mandatów w jednym okręgu. Wyjaśniony wyżej wymóg przekroczenia wymaganego progu wyborczego powoduje, że w wyborach samorządowych zwycięski kandydat musi uzyskać minimum 12,5% głosów w danym okręgu wyborczym (w rozumieniu pierwszych preferencji oraz głosów przeniesionych), a w wyborach parlamentarnych minimum 16,7%.

Irlandzkie partie są w pełni świadome, że działają w warunkach stosunkowo nieprzychylnego systemu wyborczego. Ich odpowiedzią na te niesprzyjające warunki jest bardzo duża dyscyplina partyjna, mająca na celu maksymalizację głosów uzyskiwanych od swoich członków i sympatyków oraz przemyślana taktyka dotycząca liczby oraz geograficznego rozmieszczenia wysuwanych w wyborach kandydatów.

Pierwsze wyzwanie związane jest z najbardziej istotnym fenomenem irlandzkiego systemu wyborczego, a mianowicie z możliwością wskazania przez wyborcę więcej niż jednej preferencji na karcie do głosowania. Dostępne dane statystyczne

wskazują, że o ile irlandzcy wyborcy jako tacy nie są szczególnie wierni partiom politycznym, o tyle ci, którzy wykazują tendencję do głosowania na konkretną partię polityczną, obdzielają kolejnymi preferencjami kandydatów tej samej partii. Irlandzkie partie polityczne wykorzystują ten fakt, promując wśród swoich sympatyków lojalne głosowanie na wszystkich kandydatów wystawianych przez partię w danym okręgu wyborczym. Taka taktyka prowadzi alternatywnie albo do przekazywania swoich głosów przez najmocniejszego kandydata danej partii swoim słabszym kolegom/koleżankom na liście, albo też do przekazywania przez słabszych i eliminowanych w procesie liczenia głosów mocniejszym kandydatom z tej samej partii, pomagając w ten sposób tym ostatnim w uzyskaniu wymaganego progu wyborczego. Mając na uwadze, że o ostatecznym podziale mandatów w danym okręgu decydują z reguły trzy najczęściej powtarzające się preferencje, stosunkowo wysoka skuteczność wyborcza irlandzkich partii politycznych nie powinna dziwić (Bowler, Farrell, 1991, ss. 313–316).

Powyższa taktyka wymaga jednak głębokiego namysłu i wyczucia ze strony liderów partii, ponieważ wystawienie zbyt dużej liczby kandydatów może doprowadzić do zbyt dużego rozproszenia głosów pomiędzy kandydatami tej samej partii, a w rezultacie wykluczenie ich z walki o mandaty przez wyeliminowanie na wczesnym etapie liczenia głosów. Uzupełnieniem tej taktyki jest taki sposób wyłaniania kandydatów, aby pochodzili oni z różnych części danego okręgu wyborczego. Jest to istotne ze względu na silną i opisywaną już powyżej tendencję głosowania przez irlandzkich wyborców na kandydatów lokalnych. Dopiero te dwa działania zastosowane łącznie, czyli odpowiednia liczba kandydatów oraz równomierne ich rozmieszczenie geograficzne w okręgu, stanowią skuteczną receptę na udaną kampanię wyborczą. Wyniki ostatnich kilku wyborów wskazują, że irlandzkie partie polityczne osiągnęły dużą skuteczność w przygotowywaniu strategii wyborczej, która odpowiada na wyzwania systemu pojedynczego głosu przechodniego. Dla przykładu, w czasie wyborów samorządowych w roku 2019 partie zdobyły prawie 76% głosów z pierwszymi preferencjami, co pozwoliło im obsadzić 752 z 949 (ponad 79%) dostępnych mandatów⁹.

Proces wyłonienia kandydatów nie kończy jednak pracy wykonywanej przez irlandzkie partie w celu maksymalizacji wyniku wyborczego. W trakcie samej kampanii wyborczej istotne jest zaangażowanie partii w zarządzanie kampanią swoich kandydatów. W zależności od sytuacji w danym okręgu wyborczym władze partyjne mogą zdecydować się na jedną z trzech opcji: niewtrącanie się w kampanię poszczególnych kandydatów, koordynację ich kampanii, bądź też na

⁹ Pobrane z: <https://www.irishtimes.com/news/elections/local-elections>.

ściłą kontrolę jej przebiegu, łącznie z informowaniem swych sympatyków, w jaki sposób powinni oni dysponować swoimi preferencjami w stosunku do poszczególnych kandydatów.

W przeciwieństwie do drugiej opcji, zarówno pierwsza, jak i ostatnia są stosunkowo rzadko stosowane ze względu na duże ryzyko doprowadzenia do nieoczekiwanych konsekwencji (np. skonfliktowania kandydatów z tej samej partii). Najczęściej przyjmuje ona formę nieoficjalnych porozumień pomiędzy kandydatami, w wyniku których godzą się oni na skoncentrowanie swojej kampanii w określonej części danego okręgu wyborczego, z którym są mocno związani, przy jednoczesnym zachęcaniu swoich sympatyków do oddawania drugich i kolejnych preferencji na swoich partyjnych kolegów/koleżanki. Tego typu porozumienia są najczęściej zawierane za wiedzą lub z inicjatywy władz partii, aktywnie wspierających i koordynujących kampanię na terenie całego okręgu wyborczego (Marsh, 2000, s. 124).

Irlandzki system wyborczy stawia wysoko poprzeczkę nie tylko partiom politycznym, ale również samym wyborcom. System wymaga od nich nie tylko wskazania faworyzowanego kandydata, ale otwiera również możliwość wskazania ich preferencji w stosunku do kandydatów znajdujących się na karcie wyborczej, niezależnie od ich przynależności partyjnej czy poglądów. Co więcej, skomplikowana procedura obliczania głosów umożliwia wyborcom głosującym strategicznie na zwiększenie szans preferowanych przez nich kandydatów, przy jednoczesnym zmniejszeniu szans na sukces pozostałych. To wszystko powoduje, że typowy wyborca irlandzki, stojąc nad urną, musi podjąć trudną wyborczą decyzję.

Każdy człowiek postawiony przed skomplikowanym zadaniem często albo rezygnuje z jego realizacji, albo podejmuje próbę jego uproszczenia. W przypadku wyborcy pierwsza z wymienionych reakcji oznacza rezygnację z udziału w akcie głosowania. Skala absencji w Irlandii nie odbiega jednak znacząco od innych państw, w związku z czym hipoteza, że skala skomplikowania systemu wyborczego ma negatywny wpływ na frekwencję wyborczą w Irlandii jest trudna do obrony. Dowodem jest frekwencja wyborcza w dwóch pierwszych dekadach obecnego stulecia, która w wyborach parlamentarnych wahała się w przedziale 60–70%, a w wyborach lokalnych w przedziale 50–60% (*LéRS Note...*, 2016).

Kolejną możliwą reakcją wyborcy dążącego do uproszczenia zadania związanego z oddaniem głosu byłoby albo zaznaczenie jedynie jednej preferencji, albo zaznaczenie swoich preferencji zgodnie z sekwencją kandydatów na liście, a więc rozpoczynając od tych umieszczonych na jej górze, a kończąc na tych na dole (tzw. *donkey vote*). Dostępne dane, zarówno te z analiz dotyczących faktycznych głosowań, jak i badań opartych o próbne symulacje nie potwierdzają jednak, że z takim zachowaniem mamy faktycznie do czynienia. Irlandzcy wyborcy zdają się bardziej

niż ukontentowani możliwością wskazania więcej niż jednej preferencji¹⁰. Liczba osób wskazujących co najmniej trzy lub cztery preferencje zdecydowanie przewyższa każdorazowo nie tylko liczbę tych, którzy wskazują dwie preferencje, ale także tych, którzy wskazują jedynie pierwszą preferencję. Przy czym liczba osób przyznających się do wskazywania tylko jednej preferencji nie przekracza 10% (Bowler, Farrell, 1991, ss. 310–311). Te same dane potwierdzają natomiast tendencję wyborców do obdzielania pierwszymi preferencjami kandydatów umieszczonych wyżej na liście. Jednakże tendencja ta jest na tyle słaba, że nie można uznać jej za mającą znaczący wpływ na ostateczne wyniki poszczególnych kandydatów.

Alternatywną metodą uproszczenia problemu skomplikowanego systemu wyborczego może być dla wyborcy głosowanie zgodnie z lojalnością partyjną. Dostępne dane pokazują, że irlandzcy wyborcy nie stronią od głosowania na dwóch, trzech, a nawet czterech kandydatów różnych partii. Jednocześnie statystycznie istotna liczba wyborców głosujących zgodnie ze swoją lojalnością partyjną przekazuje swoje pierwsze preferencje kandydatom wysuwany przez popieraną przez siebie partię polityczną. Poziom lojalności partyjnej osiągnął swój szczyt w latach 80., kiedy to ponad 80% zwolenników dwóch największych partii (Fianna Fáil oraz Fine Gael) oddawała swe głosy na kandydatów popieranej partii (Marsh, 2018, s. 8). W późniejszym okresie skala tej lojalności spadła do około 60% przy jednoczesnej tendencji wyborców do głosowania na kandydatów więcej aniżeli jednej partii. Zachodzące przepływy preferencji głosów pomiędzy partiami pozwalały tym ostatnim na utrzymywanie swego stanu posiadania na rynku wyborczym. Wyjątkiem okazuje się tutaj Sinn Féin, której wyborcy dużo rzadziej decydują się na popieranie kandydatów innych partii. Można zaryzykować twierdzenie, że wspomniane zachowania wyborcze, a więc lojalność partyjna deklarowana przez sporą liczbę irlandzkich wyborców, w połączeniu ze sposobem liczenia głosów bazującym na wskazywanych preferencjach, jest jednym z głównych elementów wspierających silną pozycję partii politycznych w Irlandii. Co więcej, lojalność ta jest na tyle mocno zakorzeniona, że stanowi istotny czynnik niwelujący te cechy systemu pojedynczego głosu przechodniego, które ze swej natury są niekorzystne dla partii politycznych.

---

¹⁰ Zainteresowanego czytelnika odsyłamy do wyników symulacji wykonanych dla całej Irlandii w trakcie wyborów do Parlamentu Europejskiego w 1989 r. (MRBI/Irish Times Survey, June 1989) oraz badań panelowych zrealizowanych w ramach Irish National Election Study (INES) w trakcie wyborów w latach 2002–2007 (<https://www.ucd.ie/issda/data/irishnationalelectionstudy/>). Szczegółową analizę zachowań irlandzkich wyborców w kolejnych wyborach parlamentarnych poczynawszy od roku 1987 zawiera seria *How Ireland Voted* (M. Gallagher, M. Marsh (red.). London: Palgrave Macmillan).

W rozważaniach na temat zachowań wyborczych Irlandczyków nie sposób pominąć kwestii strategicznego głosowania, którego celem jest maksymalizacja szans preferowanych przez siebie kandydatów przy jednoczesnym uszkodzeniu kandydatom najmniej lubianym. Przed każdymi wyborami toczą się w Irlandii dyskusje wśród ekspertów, jak i w mediach na temat tego, czy warto głosować, wskazując swoje preferencje względem wszystkich kandydatów na karcie do głosowania, czy może tylko niektórych. Odpowiedź na to pytanie nie jest jednoznaczna. Wielu twierdzi, że należy zaznaczać wszystkich, bo naturą irlandzkich wyborów jest to, że różnice pomiędzy zwycięskimi kandydatami są niewielkie, nierzadko sprowadzają się do kilku głosów. Jak wskazuje Adrian Kavanagh (2019), „w takim okręgu wyborczym jak hrabstwo Wicklow, gdzie zdarza się, że rywalizuje nawet 19 kandydatów, teoretycznie – a nawet z dużą dozą podobieństwa – może się zdarzyć, że 18 preferencja na czyjejs karcie do głosowania zdecyduje o przydziale ostatniego mandatu”. Według innych, wyborcy powinni wskazywać co najmniej tyle preferencji, ile jest mandatów do rozdzielania w danym okręgu. Dodatkowym czynnikiem jest możliwość świadomego uszkodzenia kandydatom, których wyborca, z różnych powodów, nie darzy sympatią. W tym przypadku należy powstrzymać się od udzielania takiemu kandydatowi jakiegokolwiek preferencji, wtedy taki głos na pewno nie wesprze owego kandydata na żadnym etapie liczenia głosów (Ryan, 2020).

Jak widać z powyższego opisu, irlandzki system wyborczy nie tylko pozwala wyborcom na zniuansowanie udzielanego poparcia wyborczego, ale także na stosowanie różnych strategii mających na celu zwiększenie szans preferowanych przez siebie kandydatów. System PR-STV pozwala również partiom politycznym na prowadzenie subtelnych strategii wyborczych, przypominając im jednocześnie o wartości, jaką jest współpraca nie tylko między kandydatami z tej samej partii, ale także pomiędzy partiami. Ta cecha, na co wskazują wyniki wyborów, jest ważna dla irlandzkich wyborców, którzy tak często obdarzają swym głosem kandydatów z różnych partii politycznych.

Perspektywa nowych graczy – przypadek imigrantów jako nowych wyborców i kandydatów w wyborach w Irlandii

W ostatnich trzech dekadach nastąpiła transformacja Irlandii z kraju emigracyjnego w kraj migracji netto. Stała się ona popularnym miejscem docelowym szczególnie dla emigrantów nowych państw członkowskich, które dołączyły do Unii Europejskiej w trakcie rozszerzeń w 2004 i 2007 r. Najliczniejszą grupą napływową są Polacy. W spisie powszechnym z 2016 r. 131 tys. osób zadeklarowało polskie

obywatelstwo, co stanowi 2,7% populacji Irlandii (i 23% wszystkich cudzoziemców w tym kraju; CSO, 2017). Coraz więcej Polaków przyjmuje także irlandzkie obywatelstwo, co świadczy o trwałym osiedlaniu się i integracji w nowym kraju. Pełnoletni obywatele UE, podobnie jak Brytyjczycy oraz cudzoziemcy pochodzący z krajów trzecich mający status rezydenta w Irlandii, posiadają czynne i bierne prawo udziału w irlandzkich wyborach samorządowych po uprzednim zarejestrowaniu się w spisie wyborców.

Cechą społeczności imigranckich jest koncentracja terytorialna, która obejmuje największe miasta. W przypadku Irlandii udział cudzoziemców w populacji miast powyżej 1,5 tys. mieszkańców wyniósł średnio 15% (a w skrajnym przypadku miasta Ballyhaunis osiągnął nawet 40%; CSO, 2017). Potencjalnie są oni zatem na tyle liczną i skoncentrowaną terytorialnie grupą wyborców, by stać się przedmiotem zainteresowania partii politycznych, a liderzy społeczności imigranckich – potencjalnymi kandydatami w wyborach samorządowych. Interesującym jest w związku z tym pytanie, na ile ordynacja wyborcza obowiązująca w Irlandii jest przyjazna (lub przeciwnie – stanowi przeszkodę) dla nowych podmiotów w systemie politycznym, jakimi są imigranci.

Choć brak jest oficjalnych danych ilościowych dotyczących imigrantów głosujących w wyborach lokalnych (nie agreguje się danych wyborców z podziałem na narodowości czy obywatelstwo), to badania na temat partycypacji wyborczej imigrantów w kraju pobytu wskazują jednoznacznie na niewielką skalę aktywności tej grupy (zob. m.in. Morales, Giugni, 2011). Wpływ na niski poziom partycypacji politycznej (i wyborczej) migrantów mają czynniki osobowe (m.in. status ekonomiczny, wykształcenie, poziom znajomości języka, długość pobytu w danym kraju, poziom integracji oraz socjalizacja), jak i system polityczno-instytucjonalny państwa osiedlenia (w tym formalne rozwiązania prawne, zasady działania systemu politycznego i prowadzona polityka integracyjna; Levitt, de la Dehesa, 2003; Martiniello, 2006). Przyjęty system wyborczy także ma znaczenie, szczególnie jeśli stwarza on szanse na zwycięstwo kandydatom startującym z niskich pozycji na listach wyborczych. Jego zasady mogą oddziaływać na kolektywną mobilizację społeczności imigranckich, szczególnie w tych okręgach wyborczych, gdzie występuje ich koncentracja. Poniżej skupimy się na cechach ordynacji PR-STV, które wskazywane są jako potencjalne zachęty i przeszkody dla nowych uczestników systemu wyborczego.

Dowodem na wzrost zainteresowania lokalną polityką wśród imigrantów jest liczba kandydatów-cudzoziemców, którzy zdecydowali się wystartować w wyborach. W 2004 r. w wyborach lokalnych w Irlandii startowało sześcioro imigranckich kandydatów (tym mianem określa się osoby, które mają obywatelstwo

inne niż irlandzkie czy brytyjskie), wszyscy oni startowali jako kandydaci niezależni, a dwóch z nich zostało wybranych (Fanning i in., 2004). Pięć lat później, w 2009 r., liczba kandydatów imigranckich wzrosła do 19 (w tym dziewięciu było kandydatami partii politycznych), czterech odniosło wyborczy sukces (z których trzech reprezentowało partie polityczne; Kavanagh, 2019). W kolejnych wyborach w 2014 r. zarejestrowało się 31 kandydatów o pochodzeniu imigranckim (w tym 10 było kandydatami partii politycznych), ostatecznie tylko dwóch mogło cieszyć się z wygranej (oboje posiadało afiliacje partyjne; Kavanagh, 2019). W 2019 r. startowało 56 kandydatów o korzeniach imigranckich (31 z nich jako kandydaci partii politycznych), dziewięciu z nich zdobyło mandaty (wszyscy reprezentowali partie polityczne; Lima, 2020).

Dane te pokazują jasno dwie rzeczy: rosnącą liczbę imigrantów aktywnie korystających z biernego prawa wyborczego oraz to, że posiadanie wsparcia partii politycznej, razem z jej zasobami (strukturą, funduszami i wyborczym *know-how*), ma znaczenie dla wygranej kandydatów-imigrantów, którzy zazwyczaj mają niewielką rozpoznawalność, ograniczone sieci społeczne, ograniczone fundusze i doświadczenie polityczne. Irlandzkie partie polityczne w ostatnich latach zrobiły wiele, by włączyć na swoje listy kandydatów reprezentujących mniejszości migranckie oraz zaktywizować je jako wyborców. Warto zwrócić uwagę na inicjatywę Fine Gael, w strukturach której istnieje grupa FG Intercultural, mająca na celu przyciągnięcie do partii kandydatów imigranckich, a której działalność przyniosła wymierne efekty – cztery z dziewięciu mandatów zdobytych przez kandydatów imigranckich w 2019 r.

Największym wyzwaniem okazuje się to, że kandydaci imigranccy jedynie w ograniczonym zakresie mogą liczyć na swój potencjalnie największy atut – na poparcie własnej społeczności, z której się wywodzą, czyli na głosy imigrantów. Mimo licznych szeroko zakrojonych akcji profrekwencyjnych adresowanych do imigrantów, organizowanych przez władze irlandzkie, partie polityczne, organizacje imigranckie, jak i samych kandydatów, stanowią oni jedynie kilka procent wśród zarejestrowanych wyborców (Lima, 2020, s. 7). Często wskazywaną barierą jest obowiązek rejestracji do spisu wyborców, który można dopełnić szybko i prosto, o ile uczyni się to na długo przed datą wyborów. Rejestracja w okresie kilku tygodni przed wyborami wymaga osobistej wizyty na lokalnym posterunku policji, co może być w praktyce czynnikiem skutecznie zniechęcającym. Co więcej, dla niektórych grup imigranckich, takich jak Polacy, obowiązek rejestracji przed wyborami jest czymś nowym, gdyż w ojczystym kraju w spisie wyborczym można znaleźć się na podstawie adresu zameldowania (bez potrzeby rejestracji). Nieznajomość reguł dotyczy także zasad głosowania. Jeden z polskich kandyda-

tów wspominał w wywiadzie o sytuacji, kiedy znajomi chwalili się, że zagłosowali na niego stawiając znak X przy jego nazwisku (czyli tak, jak robi się to podczas głosowania w wyborach w Polsce), nie mając świadomości, że oddali tym samym głos nieważny.

Niski poziom aktywności wyborczej imigrantów zniechęca także partie polityczne do inwestowania swoich zasobów akurat w tą grupę. W wyborach w 2009 r. główne partie polityczne w Irlandii zaprosiły na swoje listy kandydatów reprezentujących główne społeczności imigranckie, licząc na ich głosy. Kiedy jednak przekonały się, jak niewielki odsetek imigrantów zarejestrował się do spisu wyborców (do którego zarejestrowani kandydaci oraz partie polityczne mają pełen wgląd), ich zaangażowanie we współpracę z kandydatami imigranckimi wyraźnie osłabło (Fanning i in., 2016). Sytuację tą można opisać jako przykład „zamkniętego koła”: niski poziom aktywności wyborczej imigrantów skutkuje tym, że nie są oni traktowani przez partie polityczne jako wyborcy, o których głosy warto zabiegać, skoro i tak nie stawia się przy urnach. Z tej samej przyczyny partie rzadko decydują się wystawić imigrantów jako swoich kandydatów, co jednocześnie utrwala brak zainteresowania polityką i wyborami wśród tej grupy.

Inną, wspomnianą już wcześniej, cechą irlandzkiej polityki lokalnej, która może być realną przeszkodą dla nowych kandydatów, jest fakt preferowania przez wyborców kandydatów dobrze im znanych i mieszkających w sąsiedztwie. Często też głosują na osoby, które już sprawdziły się w roli radnego, o czym wspomina jeden z polskich kandydatów: „(...) polityka jest klanowa. Otoczenie polityczne jest tu zamknięte, zawsze jest pewien Patrick, którego znają, nie są zainteresowani wypuszczaniem świeżej krwi z zewnątrz” (W5). Nowi kandydaci wywodzący się ze społeczności imigranckich, jeśli nie są rozpoznawalni w społeczności w której kandydują, a tym samym nie mają bliskich więzi z wyborcami, potrzebują czasu, zasobów i wiedzy, by takie relacje zbudować. Wymagana jest nie tylko doskonała znajomość języka czy obowiązujących społecznych i kulturowych norm, ale także codzienna publiczna aktywność w lokalnej społeczności, która jest niezbędna dla rozpoznawalności kandydata, jak i dla bliższego poznania lokalnych spraw ważnych dla wyborców. Nierzadko imigranci muszą się także zmierzyć z barierami natury społeczno-kulturowej: niechęcią wobec obcych, dyskryminacją czy rasizmem.

Ważną cechą systemu wyborczego w Irlandii, który może stać się realną przeszkodą dla sukcesu wyborczego kandydujących imigrantów, jest jego spersonalizowany charakter. Kampania prowadzona na poziomie lokalnym to przede wszystkim osobiste spotkania z wyborcami, odwiedzanie ich w domach (*canvassing*), spotkania w pubach i miejscach publicznych. Taki styl kampanii wyborczej („od drzwi do drzwi”, bezpośredni, oparty na relacjach i sieciach) jest powszechny w Irlandii.

dii i stanowi prawdziwe wyzwanie dla nowych kandydatów. Wymaga wiele czasu i energii, co potwierdzają wypowiedzi polskich kandydatów: „Canvassing jest kluczowy, to muszą zrozumieć polscy kandydaci, trzeba być w kontakcie z wyborcami minimum dwa lata przed wyborami” (W3); „Ja się strasznie bałam canvassingu, bo trzeba zapukać do drzwi obcego człowieka, który mówi w innym języku, myśli co innego niż ja” (W6); „Irlandczycy są przyzwyczajeni do tego, że kandydat chodzi i puka od drzwi do drzwi. (...) Ja tego nie robiłem w ogóle” (W12).

Konieczność pozyskania stosunkowo dużej liczby głosów, by uzyskać mandat, wymaga od kandydata wyjścia poza własne środowisko etniczne i zdobycie poparcia wyborców irlandzkich, co wydaje się niemożliwe bez dostosowania stylu kampanii do obowiązujących standardów. Przykład polskich kandydatów w tym kontekście nie jest pozytywny, większość z nich ograniczyło prowadzoną kampanię do działań prowadzonych wyłącznie przez internet i media społecznościowe.

Szansą dla kandydatów imigranckich staje się za to wspomniana już taktyka partii politycznych, polegająca na wystawianiu kandydatów pochodzących z różnych części danego okręgu wyborczego. W tym kontekście, widoczna koncentracja terytorialna społeczności imigranckich może być dla reprezentujących je kandydatów ważną kartą przetargową w negocjacjach z partiami politycznymi. Dodatkowo start w wyborach w ramach partii politycznej daje kandydatom imigranckim, którzy nie są szeroko rozpoznawalni publicznie, możliwość zdobycia głosów przechodnich. Jak wskazują dane, wyborcy wierni partiom politycznym kolejne głosy preferencyjne także oddają na kandydatów tej samej partii. Nierzadko zdarza się sytuacja, kiedy podczas spotkań z wyborcami najbardziej rozpoznawalny kandydat danej partii politycznej w danym okręgu proponuje im „głosowanie w pakiecie”, czyli oddanie na niego głosu nr 1, a kolejnym kandydatom reprezentującym tę samą partię kolejnych głosów preferencyjnych. Taka strategia jest korzystna dla partii, gdyż może zapewnić zdobycie więcej niż jednego mandatu w danym okręgu, jak i dla kandydatów imigranckich startujących z poparciem partii.

Podsumowanie

Z punktu widzenia wyborcy system PR-STV ma kilka silnych stron. Do najważniejszych należy zaliczyć wysoki poziom personalizowania kampanii wyborczej i procedury głosowania. Głos oddawany jest na kandydatów (osoby), a nie na partie, co łączy korzyści systemu proporcjonalnego z głosowaniem personalnym. Możliwość poparcia więcej niż jednego kandydata (z więcej niż jednej partii), pozwala na rozszerzenie spektrum poparcia udzielanego przez wyborcę. Kandyda-

ci startujący w wyborach samorządowych, by odnieść sukces, muszą być znani wyborcom i dobrze orientować się w sprawach lokalnych, które zajmują ważne miejsce w kampanii wyborczej.

System głosu przechodniego, który pozwala na wskazanie kilku preferencji, zachęca do współpracy między kandydatami w ramach jednej partii, a nie rywalizację o miejsca na liście partyjnej, jak ma to miejsce np. w Polsce. Jednocześnie wyborca nie ma poczucia, że jego głos może być „zmarnowany”, jeśli odda go na nowego, mniej znanego kandydata. Liczenie głosów odbywa się publicznie (każdy wyborca może obserwować proces w miejscu, gdzie odbywa się liczenie), co ma wpływ na przekonanie wyborcy, że proces wyborczy jest transparentny.

System PR-STV ma także cechy, które – szczególnie z perspektywy nowych podmiotów politycznych – można określić jako niesprzyjające. System głosu przechodniego wymaga doświadczenia i wiedzy ze strony nowych wyborców, jak i kandydatów. Zasady odnoszące się do prawidłowego oddania głosów, jak i ich liczenia, mogą wydawać się skomplikowane dla tych, którzy po raz pierwszy mają z nim do czynienia. Co więcej, przykład Irlandii pokazuje, że w praktyce trudno nowym, mniej doświadczonym kandydatom odnieść wyborczy sukces bez wsparcia partii politycznych, choć w założeniu system proporcjonalny powinien być bardziej przyjazny dla kandydatów niezależnych i małych ugrupowań. Zbudowanie rozpoznawalności w społeczności lokalnej, co wydaje się kluczem do zdobycia wystarczającej liczby głosów w rywalizacji z kandydatami partyjnymi przekazującymi sobie nawzajem głosy dzięki zasadzie głosu przechodniego, jest w rzeczywistości bardzo trudne, szczególnie dla imigrantów. Dodając do tego kolejną cechę, jaką jest nadal silna tradycja głosowania na jedną z dwóch historycznie największych partii (Fianna Fáil lub Fine Gael), wydaje się, że w praktyce kandydaci ze środowisk imigranckich są skazani na wybieranie afiliacji partyjnych, by osiągnąć wyborczy sukces.

Omawiany system stanowi poważne wyzwanie także dla partii politycznych. Istotną staje się geografia wyborcza, gdyż system przeliczania głosów na mandaty wymaga bardzo przemyślanej strategii partii politycznych dotyczącej liczby kandydatów wystawianych w danym okręgu wyborczym. Zbyt mała lub za duża liczba kandydatów danej partii w jednym okręgu może doprowadzić do porażki mimo uzyskania sporej liczby głosów z pierwszą preferencją.

Na koniec należy także podkreślić, że mimo skomplikowania systemu wyborczego, zapewnił on Irlandii dekady stabilnego systemu partyjnego. Co więcej, oferowana swoboda głosowania jednocześnie na kandydatów różnych opcji oraz otwartość na kandydatów niezależnych, sprzyja konsensualnemu stylowi uprawiania polityki. Ta cecha jest bardzo ważna, gdyż pozwoliła na zbliznienie się silnych

podziałów społecznych związanych z wojną domową, która ukształtowała współczesne państwo irlandzkie, jak również może stać się narzędziem wspierającym włączanie społeczności imigranckich w irlandzkie życie polityczne. Dowodem na to, że ten proces zachodzi jest stabilny wzrost liczby kandydatów imigranckich w kolejnych wyborach samorządowych oraz umiarkowany sukces potwierdzony liczbą zdobytych przez nich mandatów.

Bibliografia:

- Biszytyga, A. (2007). System partyjny Republiki Irlandii. *Studia Politicae Universitatis Silesiensis*, 3, 123–151.
- Bowler, S., Farrell, D.M. (1991). Voter Behaviour Under STV-PR: Solving the Puzzle of the Irish Party System. *Political Behavior*, 13, 303–320. DOI: 10.1007/BF00992866.
- Collins, S. (2020.02.07). Ireland's Voting System: How Does It Work And How Should I Use It? *The Irish Times*. Pobrane z: <https://www.irishtimes.com/news/politics/ireland-s-voting-system-how-does-it-work-and-how-should-i-use-it-1.4165178>.
- CSO (Central Statistics Office). (2017). *Census of Population 2016 – Profile 7 Migration and Diversity*. Pobrane z: <https://www.cso.ie/en/releasesandpublications/ep/p-cp7md/p7md/>.
- Department of Housing, Planning and Local Government. (2018). *A Guide to Ireland's PR-STV Voting System*. Pobrane z: https://www.housing.gov.ie/sites/default/files/publications/files/pr-stv_guide.pdf.
- Fanning, B., Mutwarasibo, F. Chadamayo, N. (2004). *Positive Politics: Participation of Immigrants and Ethnic Minorities in the Electoral Process*. Dublin: Africa Solidarity Centre.
- Fanning, B., O'Boyle, N., Di Bucchianico, V. (2016). Polish Immigrants and the Challenges of Political Incorporation in the Republic of Ireland. *Irish Political Studies*, 31(2), 204–222.
- Gallagher, M. (2016). The Results Analysed: The Aftershocks Continue. W: M. Gallagher, M. Marsh (redww.). *In How Ireland Voted 2016: The Election That Nobody Won* (ss. 125–158). London: Palgrave Macmillan.
- Herbut, R. (1997). Systemy partyjne. W: A. Antoszewski, R. Herbut (red.). *Demokracje zachodnioeuropejskie. Analiza porównawcza* (ss. 136–185). Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Houses of the Oireachtas. (2016.28.01). *LéRS Note: Election Turnout in Ireland Election Turnout in Ireland: Measurement, Trends and Policy Implications*. Pobrane z: https://data.oireachtas.ie/ie/oireachtas/libraryResearch/2016/2016-01-28_1-rs-note-election-turnout-in-ireland-measurement-trends-and-policy-implications_en.pdf.
- Kavanagh, A. (2019). *Irish Elections: Geography, Facts and Analyses*. Pobrane z: <https://adriankavanaghelections.org/2018/10/30/new-irish-non-irish-uk-nationals-candidates-contesting-the-2018-local-elections/>.
- Konarski, W. (1988). *Z problematyki systemu politycznego niepodległej Irlandii*. Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego.

- Konarski, W. (2005). *System konstytucyjny Irlandii*. Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe.
- Levitt, P., de la Dehesa, R. (2003). Transnational Migration and the Redefinition of the State Variations and Explanations. *Ethnic and Racial Studies*, 26(4), 587–611.
- Lima, V. (2020). *Strength in Diversity. The Experience of Migrant Candidates in the 2019 Local Election*. Immigrant Council of Ireland. Pobrane z: <https://immigrantcouncil.ie/sites/default/files/2020-05/Strength%20in%20Diversity%20FULL%20REPORT%20FINAL%20060520.pdf>.
- Marsh, M. (2000). Candidate Centered but Party Wrapped: Campaigning in Ireland under STV. W: S. Bowler, B. Grofman (red.). *Elections in Australia, Ireland, and Malta under the Single Transferable Vote: Reflections on an Embedded Institution* (ss. 114–130). Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Marsh, M. (2018). Electoral Systems in Context: Ireland. W: E.S. Herron, R.J. Pekkanen, M.S. Shugart (red.). *The Oxford Handbook of Electoral Systems* (ss. 651–672). New York: Oxford University Press.
- Martiniello, M. (2006). Political Participation, Mobilisation and Representation of Immigrants and their Offspring in Europe. W: R. Bauböck (red.). *Migration and Citizenship. Legal Status, Rights and Political Participation* (ss. 83–104). Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Morales, L., Giugni, M. (red.). (2011). *Social Capital, Political Participation and Migration in Europe. Making Multicultural Democracy Work?* London: Palgrave Macmillan.
- Płachecki, J. (2010). *System polityczny Irlandii. Ewolucja i współczesne wyzwania*. Warszawa: Wydawnictwo Elipsa.
- Robak, F. (2018). Charakterystyka systemu STV na przykładzie prawa i praktyki wyborczej Irlandii. W: E. Żelasko-Makowska, K. Mucha, B. Przywora, M. Wrzalik (red.). *Aktualne problemy prawa wyborczego. T. 2* (ss. 223–232). Częstochowa: Wydawnictwo Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego.
- Ryan, N. (2020.08.02.). *Let's Keep This As Simple As Possible: Should You Vote All the Way Down the Ballot Paper?* Pobrane z: <https://www.thejournal.ie/voting-all-the-way-down-the-ballot-paper-4975267-Feb2020>.
- Urbańczyk, M. (2016). Alternatywne ordynacje wyborcze. Przykład Australii i Irlandii. *Opolskie Studia Administracyjno-Prawne*, 14(3), 193–207.
- Żukiewicz, P., Domagała, K. (2018). Irish Party System After 2011: Change or Revolution? *Roczniki Nauk Społecznych*, 10(3), 91–107. DOI: 10.18290/rns.2018.46.3-7.
- Żukowski, A. (1999). *Systemy wyborcze*. Olsztyn: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej.